Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

ХАЗЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

РСФСР КОМПАРТИЯТЫН ЧУРАПЧЫТААҐЫ РАЙКОМУН
УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҐЫ
СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 137 (7054). | 1990 сыл. Сэтиннии 17 күнэ. СУБУОТА | Сыаната 3 харчы

Сарсын—Тыа хаһаайыстыбатын уонна астыыр промышленность үлэһиттэрин күнэ

Бырааһынныыгынан, уйгубут уустара!

Тыа хаһаайыстыбатын уонна астыыр промышленность үлэһиттэрин профессиональнай бырааһынныыктарын көрсө биһиги корреспондеммыт С. Смирникова ыйытыыларыгар эпиэттиир эт-үүт комбинатын экономиһа А. В. ГУЛЯЕВ.

ЫЙЫТЫЫ: Анатолий Васильевич, профессиональнай бырааһынныыктын эйиги коллективыт туох ситиһиилээх көрсөрүй?

ЭППИЭТ: Табаарынай бородууксуйаны огоруу былаана 103,8 бырыһыан толорулунна, ол аата аспыт сыл уон ыйынаҕытынаҕар 2,4 бырыһыантан ордугунан улаатта. Арыыны астааһын уонна *хут бородууксуйаларын* огоруу былааннара туһаайыныаҕынан 8,6 уонна 19,7 бырыһыан нуоһарылыннылар. Арай сыата суох бородууксуйалары астааһын былаана туолбата. Былаан бу көрүҥнэ аспыт сыллаҕытааҕар үс бүк улаатыннарыллыбыта оҕустаҕа. Республика сорох куораттарын, оройуоннарын уонна бөдөҥ промышленнай тэриллэлэрин арыыннан, этиҥэн хааччыйыыга госзаказтар эриэдэхси толоруллан иһэллэр. Былааннамыт ороскуот 1 тыһ. солк. сарбылыына.

ЫЙЫТЫЫ: Саҥаны, бастыҥы олохтоохуну биллиҥин ханна да иҥэҥник тэниталлэр. Бу өртүнэн туохтааххытый?

ЭППИЭТ: Быйыл механизированнай буойуна үлэҕэ киирдэ. Манна үлэ барыы сүрүн көрүҥнэрэ механизация күүһүнэн толоруллаллар. Аастыт маассабай өлөрүүлэргэ күннэ 100-чэнэ сүөһүнү астыыр ыахтааҕын көрдөрдө. Ити —биирэ. Иккиһинэн, аны сүөһү кыраптата, тобоҕо хаҥа да туора бэриллибэт, барытын бэйэбит астыыбыт. Холобур, урут туһаныллыбакка хаалар төбөҥү, туйаҕы астаан нэйилиэннээҕэ атыыга таһаарга баламмиибит. Эмиэ быйыл бэйэбит испитинэн фирменнэй маҕаһыын асыллыт. Итиллэр онно атыыланыахтара. Үлэһитэ, атыылааччыта булуллуннар.

Комбинат сыллааҕы барыһыттан үлэһиттэр олорор дьиэлэрин быланнаахтык тутар. Ангардас кэлин үс сылга биирдии 4-түү квартиралаах дьиэлэри үлэҕэ киллэрдэ. Бу күннэргэ түөрт квартираалаах дьиэҕэ дьон көһө сылдьаллар. Комбинат сылга ортотунан 200 тыһ. солк. барыһы ылар. Итиннэ 10 бырыһыана социальнай сайдыыга, производствоны кэҥэтиигэ үгуллар. Ол кыра. Иннинэ бэйэҕэ үгүнүү улаатыах тустаах. Рынокка киириэн производственнай структура уопсайынан уларыйыа. Холобур, ити буойуабыт 600 тыһ. солк. тутуу. Маннык тууулары капитальнай үөрүлэһиннэ суох туттубатын чуолкай. Кэлэр сылларга комбинат саҥа таас заводу туттараргa туруорсар. Онтукабыт — мөлүйүөннээх тутуу. Онон баары барытын аҕаан-суоттаан хаарыстабыллаахтык туһанар, базаны туосарар, кэҥэтэр суолу тобулуннан, олох саҥалыы өйүнэн-санаанан үлэлээйиҥ эрэйиллэр.

ЫЙЫТЫЫ: Рынок усулуобуйатыгар комбинат хайдах үлэлиэҕэй, туох баламмиэҕий?

ЭППИЭТ: Кинэтүнэн этиэххэ иһадa, бу үлэлии олорор усулуобуйабытынан рынокка кыайан турууласпыт. Производство тэрдүттэн уларыйыан иһадa. Туох-ханнык иннинэ, комбинат рынок усулуобуйатыгар да бэйэтин кыаҕын, иһадалааҕын даҥаастыахтаах эбэтэр бэйэтин маарканын үрдүктүк тутуохтаах. Аҕыс сүбү, чугастааҕы кэмнэ бородууксуйа хаачыстыбатын үрдэтэхпитинэ, астанар ас арааһын эйбэттэхпитинэ эрэ ыаллыы оройуоннар уонна саҥа үөскээн эрэр агрофирмалар астыыр предприятиелэрин кытта туруулаһар кыахтаныахпыт. Быһата, бородууксуйабыт хаачыстыбатын, арааһын дьон билэр, атын комбинаттар иҥиннэриттэн ордорор буоларыгар дьулуһуохпут. Бу өртүнэн биһиэхэ үлэ барар диэххэ сөп. Комбинат оҥу хас да төгүл дакаастаан турар. Холобур, республикатааҕы кэнниҥ бэрэбиэркэ астанар бородууксуйа хаачыстыбата стандарка эпиэттиирин бэлиэтэлэтэ. Ити — биирэ. Иккиһинэн, атын биһиэхэ кытта сибээстэһэр, аалсар тэриллэлэр— Якутскайдаабы уонна Нерюнгритаабы заводтар да представителлэрэ билиҥнэллэриннэн, биһиги бородууксуйабыт, чуолаан, арыыбыт, хаачыстыбата ыаллыы оройуоннарбыт киэҥнэриттэн ордук, оҥу биһиэнэ атыыга ордук хаҥаҕатык барарыттан эмиэ көрүөххэ сөп. Итинэн салгыы чинэтиэххэ диир буоллахха, производствобытын кэҥэтэргэ, техникабытын, технологиябытын тэрдүттэн тупсарарга, саҥаны, бастыҥы олохтуурга кыһаныахтаахпыт, үлэһиттэрбит кырата биирдиниккили идэни баһылыахтарын, специалистары бэлэмнэтиэхпитин иһадa. Кадры кытта үлэҕэ итэҕэлит элбэх. Холобур, билигин инженер-технолог идэтигэр Улан-Удэҕа биир эрэ оҕо үөрэнэр. Биллигин комбинаппа анал үөрэхтээх инженер-технологтар, бухгалтердар, автомеханиктар, тутуу инженердэрэ суохтарын тэҥэ. Үгүс штатнай үлэһиттэр тийбэттэр. Базаны оҥостуунуу көрдөбүлгэ эмиэ эпиэттээбэт. Арай оҥу таба ойдоон «Мугудай» совхоз (директор И. А. Пинигин) быйыл саҥа үүт заводун үлэҕэ киллэрэргэ үлэлэһэр. Дириҥнэ, Бахсыта арыы сыахтарын капитальнайдык өрөмүннээтилэр. Атыттар уруккуларынан олороллор. Маннык кыаҕа суох олорон сорох совхозтар арыы сыахтарын толору бэйэлэриигэр ылларга суоттаналлар. Ханнааты базаларыгар. Үүт бородууксуйатын астыыр да буоллахтарына, стандарты тутуһар кыахтара суох. Аны онтукаларын бэйэлэрэ батараллара боппуруос эбээт. Үлэһит клиниэн тийиммэттэрин, арыы сыахтарын ыарахаастык, бэйэ эрэ территориятыгар үлэлэтэр барса суоҕун, рынокка ыаҕа суохтар конкуренцияҕа тулуспаттарын—барытын өйдүөхтэрин иһадa.

Түмүктэн этиэххэ, рынокка киириҥ барыбытыттан үрдүк эпиэтиннэһиҥ бары өртүнэн аҕаан-суоттаан толкуйдаммыт быһаарыыны эрэйэр.

■

Олох модьуйуута улахан

Бу күннэргэ оройуоннаа биир баҕалаах событие буолан ааста: оройуон ветеринарнай специалистара түмсэннэр сүбэ мунньаҕы ыыттылар. Күннэҕи бэбиэскэҕэ оройуоннаа ветеринарнай ассоциацияны тэрийии туһунан боппуруос көтөҕүлүннэ.

Тэрээһин уонна Саха ССР Ветеринарнай ассоциациятын Уставын туһунан боппуруостарга дакылааттары ветстанция начальника Б. Г. Тыныгынаев уонна ветстанция сүрүннүүр ветврача В. Н. Соловьев оҥордулар. Тэрээһин мунньахха республикатааҕы ветстанция ветеринарнай отделын представителэ А. К. Горохов ыытыннар.

Ассоциация сүрүн соруга—уларыта тутуу, рынок усулуобуйатыгар бинир идэлээхтэр социальнай уонна правовой көмүскэлээх буолуулларын хааччыйыы. Кэпсэтии да бу тула ыытылынна.

Тиһэҕэр оройуоннаа 62 чилиэннээх ветеринарнай ассоциация тэриллиннэ. Кини совета талыллыбыт. Председателлиэн Августа Алексеевна Васильева, солбуйаччынан Михаил Михайлович Попов бигэргэтиллэр.

С. МАКСИМОВА.

Сир хаһаайыннарын булар

Челябинскай уобалас Увельскай оройуонугар химическэй средствоны туттубакка эрэ почва быйаҥын үрдэтэр сыаллаах «Альтернатива» научнай-производственнай кооперативка холбоспут 23 бааһынай Бараново дэриэбинэни чолуҥар түһэрэргэ быһаарыннылар.

Кооператив ылаабынай соруга—бурдук элиткэй сиэмэтин үүнэрин, элбэх сыллаах отуу ыһыы. Ыччат сүөһүнү толөһүтүүнэ эмиэ дьарыктаналлар.

Икки сыл иһигэр 2 тыһ. тонна бурдук киирэр ыскылаатын, хаһаайыстыбаннай тутуулары, остолобуойу, баанньыны туттулар. Аастыт сылга тэҥ усулуобуйаҕа сири атыыласпыт хаһаайыстыбаларынаҕар икки төгүл элбэх бородууксуйаны оҥордулар. Быйыл государствоҕа 400 тонна бурдугу атыылыыр былааннаахтарыгар 727,2 тоннаны атыылаатылар.

Сиэмэктэргэ: кооператив механизатора Сергей Кендеров; сиилэстэнэр күөх маассаны хоҥуйуу.

(ССТА фотохроникатан).

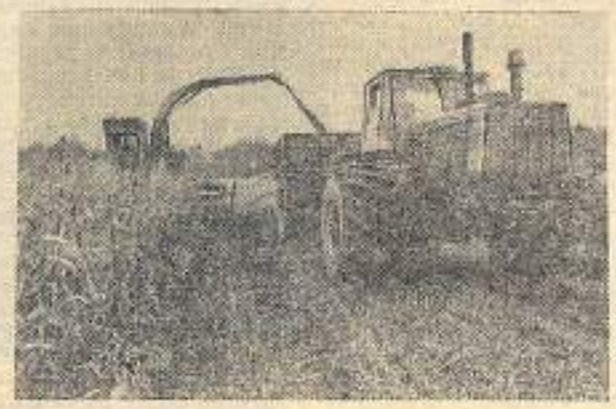

ССРС Сыаналарга государственнай комитетыгар

«Норуот хаһаайыстыбатын туруктаах оҥоруу уонна рыночнай экономикаҕа киирии сүрүн туһаайыыларыгар» сөп түбэһиннэрэн потребительскай рыноглы сүрүннүүр, үөскүүлээннээҕин уонна үлэлэммэтэх дохуоттары утары охсуһуону күүһүрдэр, норуот туттар дефицитнэй табаардарын оҥорон таһаарыыны кэҥэтэр сыалтан ССРС Министрдэрин Совета 1990 сыл сэтиннэ 15 күнүттэн сиэдэрэйгэ туттуллар предметтэргэ уонна нэйилиэннэ олоҕун таһымыгар биллэрдик-кэстөрдүк сабыдыаллаабат кэккэ табаардарга дуоҕабардаах (көҥүл) розничнай сыаналары үөскэтиигэ киирэр туһунан уураах ылынна. Чуолаан, итинник принципинэн ювелирнай оҥоһуктар; улахан дьоннорго аналлаах натуральнай тириттэн оҥоһуктар; көбүөрдэр уонна көбүөр оҥоһуктар; үрдүк уус-уран толоруулаах фарфор-фаянс оҥоһуктар; курустаалтан оҥоһуктар; үрдүк кылаастаах техническэй ортүнэн уустуг радиоэлектроннай оҥоһуктар; үрдүк хаачыстыбалаах мизбэл сорох көрүҥнэрин, гарнитурдар, үрдүк уус-уран толоруулаах набордар; импортнай оҥоһуулаах кэнэ табаардар; легковой автомобиллар саппаас чаастарын; нуйду балык табаардар уонна эт бородууталар сорох көрүҥнэрин сыаналара үөскэтиллиэхтэрэ. Бу вспиртэккэ итии тэҥэ импортнай оҥоһуулаах табаардар, чуолаан, виски, джин, американскай сигареталар киллэриллэлэр.

Розничнай сыаналары бэлэмнэтчи предприятиелар рынок конъюнктуурын учуоттаан (үөскэппит наадыйыыга уонна этиилэргэ олоҕуран) эргиэн тэриллэлэрин кытары дуоҕабардаһыннан олохтууллар.

Ыйыллыбыт табаардарга дуоҕабардаах (көҥүл) сыаналары үөскэтии механизмын туһунан балаһыанньа биэрэтиллиннэ.

Этиллибит дьаһаллары олохха киллэрии норуот туттар табаардарын оҥорон таһаарыыны улаатыннарарга, олорунан рыноглы толоруута эбии көҥүлэйиннэри үөскэтиэҕэ.

Россия правительствотын быһаарыыта

РСФСР Министрдэрин Совета РСФСР территориятыгар «Норуот туттар табаардарын сорох көрүҥнэриҥэр дуоҕабардаах розничнай сыаналары туттуута киирии туһунан» ССРС Министрдэрин Советын уураҕын тохтотторго уураах ылынна.

РСФСР Министрдэрин Советын аналлаах быһаарыытынан ССРС Министрдэрин Советын уураҕар ыйыллыбыт норуот туттар табаардарын атыылааһын бобулунна. Арыгы-водка уонна табаах оҥоһуктарынан эргиннии туттулла сылдьар сыаналарынан ыытыллыа.

(ССТА).

ССРС ВЕРХОВНАЙ СОВЕТЫН СЕССИЯТЫГАР

МОСКВА. (ССТА). Тохтобул кэнниттэн сэтиннэ 14 күнүгэр Кремльгэ ССРС Верховнай Советын төрдүс сессията үлэтин саҕаата. Депутаттарга тарҕатыллыбыт сэтиннэ бүтүүтүгэр диэри суоттаммыт барыллааһын графикка бу надиэлэҕэ кэккэ сокуоннар бырайыактарын бастакы ааныларыгар көрүү холкутук сокуоннары айардааҕар ордук тиэрэн турар суолталаах диан аадар баһыйар үгүс депутаттар утарсыыларыгар кэтилиннэ.

ССРС Верховнай Советэ сэтиннэ 16 күнүгэр союзнай, автономнай республикалар уонна федерация атын субъектарын үрдүкү салаталарын ыыгырылаах мунньаҕы ыытарга, онно ССРС Президенин дойдуга балаһыанньа туһунан кэнэҥэски союзнай дуоҕабар концепциятын сырдатылаах дакылаатын иитэргэ итиэннэ ити боппуруостары дьүүллэһэргэ быһаарда.

Билсиҥ: саҥа ассоциация

КОМСОМОЛУ ХАРЫСТААН ХААЛЛАРЫАХХА

Үйүн сылларга тоҥуруттуулаахтык ыытыллыбыт политика комсомол ыччатын дьайар күүнүн мөкпөтүгэ саарбаҕа суох. Билигин комсомол мархан бөлөҺүннүөҕэ олорор. Кини анныгар критика хутаа уота оттулунна. Биллэн турар, үгүстэр оку тулуйбаттылар, куотары ордордулар. «Комсомол эстэр суолта киирдэ, оҥу өрүүйдэн тохтотор күүс суох буолла» диэн кэпсэтиини ханна баҕарар истиэххэ сөп. «Ойдуон иэдэс тыҺынча комсомолоҺа ойдуон ыччатын түмэр, сирдэнир кыаҕын сүтэрдэ» диэн сорохтор саналарын кытта сөбүлэһиэхэ сөп. Кырдьык, дойдута аҕыйах улахан ыччатыгар, сытыы кеккүөрдэр баҕа тарар кэмнэригэр комсомолтар туохха да кыттыспатах уу долгуйбатынан чуумпутук олорор курдукпут.

Ити бириҥкинэн ыытан, толкуйдаан көрөр эбит буоллахха, комсомолу урдүттэн саба быраҕан бүрүйдэҺэн сыыһатыгар хаҺар. Билигин үгүс комсомолтар чопчу туох ыныыхтаахтарын билбэттэр, иннилэриттэр туруорумуут сыаллара-соруктара суох. Күннэтэ уларыйа-таларыйа турар политикаҕа мунуу-тэнии эбэх, ол өйтөн сиэдэ түҺүүгэ ыҺыктыбан кэбийэн да баар. Оттон кинилэри бэйэтин туда түмүохха, салайыахха, үлэлэрин-хамнастарын сүрүннүөххэ айылаах бинир да лидер кэстүбэт. Комсомол райкома коммерциянан дьарыктанара кэрахсэбилдээх. Ол эрдэҕэ бэйэтиҥ идеэтын хайаан-гытаатаҕар да күүрэн-хааран туран пропаганда-дьыахтаах кэмнэргэ сыпсаанмолтоон, олорон биэрэнта ойдэммет. «Үгүс эдэрдэр комсомол туһунан истиэхтэрин да баҕарбаттар» диэн Эрэлик Эристиин аатынан совхоз комсомол секретаря М. Данилов саамай сөпкө суруйар. Итиэннэ тахсар туһугар, ахсаан өрүүнэн аҕыйыыртан куттаммакка, бэйэтин ис итэҕэлэриэр олоҕуран союзка киирбит ыччаттар бэйэлэрэ муньаан үлэни саҥалыы күүлүнэн ыытарбыт наада. Ыччат ортотугар эбэх үлэни ыытыахтаахпыт, кинилэри ыҺалҕаларын ыҺалҕа оҥостон, интэриэстэрин үрдүктүк дуоҕан үлэлиэхтээхпитин ummарбыт саҥаммат.

Комсомол үлэтин өрө көтөҕүү бинир суолуван ыччат түмсүүлэрин тэрийии буоларын коробут. Субуруускай аатынан совхозка ыччат түмсүүтүн тэрийиэҕэ үлэ баара турар. Ыччат советын кытта комсомольскай комитет ыкса сибээстээхтик үлэлиллэр. Бу күннэргэ Волтоково тиийэн мунньахтаан, «Волтоко ыччата» диэн түмсүүнү тэрийэр быланнаахпыт. Совхозка тэриллэр итинник түмсүүлэр общественнай олохха, производствоҕа, культура сайдыытыгар ыччат оруолун үрдэтиэҕэ сыалланан үлэлиэхтэрэ. Рынок усулуобуйатыгар үлэлээри-хамсаары олорон, ыччаты онуоха бары өрүүнэн бэлэмнээргэ ыҺаныы, дьулуйуу комсомол тирэх турар сорудуннан буолар. ТоҺоон комсомол ыччат иитэриэхтэр, ыҺалҕаттар чугас буолар да. Сочиноон авторитетын үрдэтиэҕэ, итэриэн хат ыыталыа. Үлэни оннук тэрийэргит наада.

Билигин сорохторго комсомолу атын тэриллэнэн солбуйан кэбийэргэ баҕа баара иистэл буолбатах. Оттон мин бинир бэйэм ыччаты түмэр атын тэриллэри баар буоллаларын биирдэбин эрдэри, итиэннэ комсомолу атардастыы критикалаахтык долгуйуттар үөскээн эрэллэрэ кэрэхсэнэт. Критикалыыр өкөрөрдөөбөр чаҥхаан. Саха үөскээн эрэр тэриллэ үгүөхэннээх идеяларын коммунистэртан ылыыта баар суол. Онон бэйэ-бэйэлэр тулуурдаахтык ыҥыраннайан, биирдэ ыйаатыктык үлэлиэхтээхпит ойдиэхпит. Атын тэриллэри үөскэтиннэрэ, мин саҥаабар, комсомолга туһаны эрдэ аҕалыахтарын сөп. Бэйа эрдэ туһатын саҥаан киирэччилэртэн, карьеристартан комсомол ыраастаныа. Марксистскай-ленинскэй идеологияҕа баҕаналаах, комсомол туһугар ыалдьар, бу союһу салгыы райыонарарга үлэлиргэ бэлэмнээх ыччаттар баалларыгар, кинилэр комсомол тула түмсүүлэригэр эрэнэбин.

Н. КЛАДКИН,
Субуруускай аатынан совхоз ыччаты кытта үлэҕэ тэрийээччитэ.

«Специалист уонна билиҥҥи кэм» ыстатыйаны дьүүллэһэбит

БИРИЭМЭНИ УРУТААККЫ

Хаһыат бу дьыл олунньуо 27 күнүнээҕи нүөмэригэр бэчээттэммит «Специалист уонна билиҥҥи кэм» диэн Е. Е. Васильев ыстатыйатын бэйиирэппит. Бириэмэтигэр сөпкө суруллубут.

Автор билиҥҥи кэмнэ специалисты оруола ыытаабытын уонна ол, сүрүннээн, кинилэрэ бэйэтиттэн тутулуктаахтар токтуур. Кырдьык, урукку кэм үгэйиэн, үөрэхтэн ыйыыны-кэрдиини кэтэнэр, оҥу толорооччу эрэ буола сатыыр специалист билигин авторитеты ылбат кэмэ. Ол эрдэҕэ ити аҕыйах ахсааннаах специалистартан сылтаан специалистар уолсайыыллар аадалара суох диир тэрдүтэн сыыһа. Производство баарын туһары специалист, производство технолога, наада буола туруо. Кини өссө производство сайдыытын теоруттэччи, иннинэ ыҺэччи буолар үрдүк аналлаах. Чэ, холобур, механига, инженера суох ангардас механизатор (шофер, тракторист) туох ыныыҕай? Эбэтэр зоотехника, ветараба суох арендный коллектив туох кэскиллэниэҕай?

Билиҥҥи курдук производство олус уустугурбут уонна саҥа экономическай ой-саҥаа ордук наада буолбут кэмнэргэ специалисты оруола хаһаанытыаҕар да улаатар. Урукку өрүгэр специалист үксүн хонтуораба олорор эбит буоллаҕына, билигин биһиги совхозпут сүөһүү итиитэ специалистара бары арендный коллективтарга сыстан быһаччы производствоны салайсаллар, күннэҥи үлэни сурунуулэр. Отделениеҕа үс арендный коллектив баар буоллаҕына, үөһээнитэр биирдэн зоотехниктаахтар, ветфельдшаахтар. Олор туһаанныах коллективка сүөһү иитиитин бары технологиятын тутуһуута, саҥаны, бастыҥы олохтоохтуна сүрүн эйгэни сугаалар, үүт, от ыйын ыйытык кинилэртэн оҥоһуллар.

Чопчу бинир коллектив үлэтигэр тохтуом. Уу Онустаахха Н. Н. Корнин салайар арендный коллектив — бинир онуоннан буолбут, кэскиллээхтик ыныыхтаахтарын биллэттэр, иннилэриттэр туруорумуут сыаллара-соруктара суох. Күннэтэ уларыйа-таларыйа турар политикаҕа мунуу-тэнии эбэх, ол өйтөн сиэдэ түҺүүгэ ыҺыктыбан кэбийэн да баар. Оттон кинилэри бэйэтин туда түмүохха, салайыахха, үлэлэрин-хамнастарын сүрүннүөххэ айылаах бинир да лидер кэстүбэт. Комсомол райкома коммерциянан дьарыктанара кэрахсэбилдээх. Ол эрдэҕэ бэйэтиҥ идеэтын хайаан-гытаатаҕар да күүрэн-хааран туран пропаганда-дьыахтаах кэмнэргэ сыпсаанмолтоон, олорон биэрэнта ойдэммет. «Үгүс эдэрдэр комсомол туһунан истиэхтэрин да баҕарбаттар» диэн Эрэлик Эристиин аатынан совхоз комсомол секретаря М. Данилов саамай сөпкө суруйар. Итиэннэ тахсар туһугар, ахсаан өрүүнэн аҕыйыыртан куттаммакка, бэйэтин ис итэҕэлэриэр олоҕуран союзка киирбит ыччаттар бэйэлэрэ муньаан үлэни саҥалыы күүлүнэн ыытарбыт наада. Ыччат ортотугар эбэх үлэни ыытыахтаахпыт, кинилэри ыҺалҕаларын ыҺалҕа оҥостон, интэриэстэрин үрдүктүк дуоҕан үлэлиэхтээхпитин ummарбыт саҥаммат.

Комсомол үлэтин өрө көтөҕүү бинир суолуван ыччат түмсүүлэрин тэрийии буоларын коробут. Субуруускай аатынан совхозка ыччат түмсүүтүн тэрийиэҕэ үлэ баара турар. Ыччат советын кытта комсомольскай комитет ыкса сибээстээхтик үлэлиллэр. Бу күннэргэ Волтоково тиийэн мунньахтаан, «Волтоко ыччата» диэн түмсүүнү тэрийэр быланнаахпыт. Совхозка тэриллэр итинник түмсүүлэр общественнай олохха, производствоҕа, культура сайдыытыгар ыччат оруолун үрдэтиэҕэ сыалланан үлэлиэхтэрэ. Рынок усулуобуйатыгар үлэлээри-хамсаары олорон, ыччаты онуоха бары өрүүнэн бэлэмнээргэ ыҺаныы, дьулуйуу комсомол тирэх турар сорудуннан буолар.

ТоҺоон комсомол ыччат иитэриэхтэр, ыҺалҕаттар чугас буолар да. Сочиноон авторитетын үрдэтиэҕэ, итэриэн хат ыыталыа. Үлэни оннук тэрийэргит наада.

Билигин сорохторго комсомолу атын тэриллэнэн солбуйан кэбийэргэ баҕа баара иистэл буолбатах. Оттон мин бинир бэйэм ыччаты түмэр атын тэриллэри баар буоллаларын биирдэбин эрдэри, итиэннэ комсомолу атардастыы критикалаахтык долгуйуттар үөскээн эрэллэрэ кэрэхсэнэт. Критикалыыр өкөрөрдөөбөр чаҥхаан. Саха үөскээн эрэр тэриллэ үгүөхэннээх идеяларын коммунистэртан ылыыта баар суол. Онон бэйэ-бэйэлэр тулуурдаахтык ыҥыраннайан, биирдэ ыйаатыктык үлэлиэхтээхпит ойдиэхпит. Атын тэриллэри үөскэтиннэрэ, мин саҥаабар, комсомолга туһаны эрдэ аҕалыахтарын сөп. Бэйа эрдэ туһатын саҥаан киирэччилэртэн, карьеристартан комсомол ыраастаныа. Марксистскай-ленинскэй идеологияҕа баҕаналаах, комсомол туһугар ыалдьар, бу союһу салгыы райыонарарга үлэлиргэ бэлэмнээх ыччаттар баалларыгар, кинилэр комсомол тула түмсүүлэригэр эрэнэбин.

Н. КЛАДКИН,
Субуруускай аатынан совхоз ыччаты кытта үлэҕэ тэрийээччитэ.

«МУҢХА» ОПЕРАЦИЯ

Челябинскай уобалас. Сокуоннайа суох харайыы түбэлтэлэригэр сааны-сэби тутан ылыы туһунан СССР Президиум Ыйаатар уонна народнай депутаттар Челябинскай уобаластаатаҕы Советтарын исполкомун наркотиктары тарҕатыыны утары охсуһуу туһунан уураатар сөп түбэһиннэрэн, «Муҥха» диэн операция ыытыллар. ОМОН, ГАИ подразделениелэрин уонна холуобунай розыск уобалас суолларыгар ыытар холбоһуктаах рейдэлэрэ наркотиктаах таһаччылар суоллаарын быһыттыырга итиэннэ сааны-сэби кистэн илдьэ сылдьаччылары чуолкайдыырга улаханнык көмөлөстө. Кэнники кэмнэ маннык 85 устуука саа, 10 граната, 1000 ботуруон былдьаммыт. Рейдэлэр салгыы ыытыллаллар.

Снимокка: взвод командира капитан А. П. Гуков (иннинэ нуоҕатта хаҥас) баһылыктаах ОМОН-овецтар бөлөхтөрө «Москвич» пассажирдарыттан тутуллубут булт «Зауерын» бэрэбиэркэлиир.

Б. Клишинцер фотота. (ССТА фотохрониката).

✦ Амарах санааланы сыла ✦

Эн көмөбөр наадыйабыт

Олохдут, үйэбит сирэҕэ дьыбарсыйан, кэйи иннинэхэ сыһыана тыаныйан иҥэрэ кэмэ баҕарар долгутар. Оттон бу ойо саастарыттан инвалидтар буолбуттарга, кэлин активнай олохтон туораабыттарга ордук ыардык гайиллэр. Бэрт соторутаатыга диэри ойдуонтан инвалидтар общественнай олоҕо суоҕа, онон иннилэр кыһалҕаларын туһунан чуҺастаабат дьон үксэ түҺээн да баттаппат курдуктара. Ыраах сирдэргэ баар тулхаайах оҕолоргө, айылҕа алдьархайыттан, өтөх да иҥэлэннэрэн эмсэҕэтэбиттэргэ ойдуон үлэлиттэрэ буолар буолуохтааҕын курдук улэлиннэ. Ол, биллэн турар, ыраах үөрэр суола. Ол эрдэҕэ бэйэт таскар күннэтэ көрсөр кэмнэ эрэйин-кыһалҕатын ойдөөбөт, онно көмөлөөбө сатаабат буоллахпына, ити барилаар үн, атын да көмө кэмнэхэ үтүө саналыы кыайан уҥуоҕунарбата буоллаҕай?

Ойдуонтан баар 360 инвалидтэн 76 киһи — кыра эрдэхтэриттэн инвалидтар. Үгүс курдук инвалидтар, эдэр саастарыттан кыра хамнастаах үлэни толорор буоллаҥнар, пенсиялара да ол сиэринэн, оттон пенсиҕа эбии кинилэри таарыйбатаҕын кэриэтэ буолла. Онон ойдуоммутугар олорор ити 360 киһи бүгүҥнү эс-тангас, барыбарыта ыараабыт кэмнэр хайдах-туох олохтоохтара-дьаһахтаныыхтара, биититтэн эмиэ тутулуктаах буола түстэ.

Общество тэриллиэҕиттэн бастаҥа үлэ ыытылына. 1989—1990 сылларга кинилэрэ 3 квартира, 4 дьиэ кэргэнигэ стенка, 3 газовай оҕох, холодильниктар бэриллилэр. Кыах баарынан дьиэ өрөмүөнүгэр көмөлөстүбүт. Маныаха дьиэуот, коммунальнай хаһаайыстыба производственнай управлениетыгар улахан махталбытын тиэрдэбит. Ити коллектив Е. Н. Кузьмин дьиэ кэргэнигэр өрөмүөнүгэ анаан 500 солк. харчыны уонна 750 солк. итиэр система оборудованиетын булан биэрдэ.

Аастыт саас ыытыллыбыт амарах санааланы ыйытар ойдуон иннинэ сорох тэриллэлэрэ, совхозтар үчүгэйдик кытты быттара. Холобур, «Агротехснаб» предприятие коллектива бинир нүннэх хамнаһын — 1250 солк. көмө оторута. Ону уонна өссө салгыы кытта сылдьаллар. Өссө бинир күннэх хамнастарын биэрэргэ быһаарыммыттара аатыттарга холобур буолуон сөп. Райпотребсоюз коллектива бинир оҥо эрдэҕиттэн тулаайах оҕолоргө эберинэжка аста уонна 1000 солкуобайы биэрдэ. Онон дьоҥу тэрийдэхха, түмэхха көмөлөһуохтэрин сөп. Хомойуох иһин, оҥу өрөх саҕайаанчыктар бэлэмнэр кыайан ойдөөбөттөр, хаста эмэ кэпсэтиини кэннитэн «ол аата туох» диэн ыйыталлар.

Балаҕан ыйын 15 күнүттан ахсыныы 15 күнүгэр диэри эмиэ итиннинэй бөлөхтэриннэ. Субу сылы түмүктүүр үлэ буолуохтаах. Онон барыа коллективтар нохтоохтук кыттаргытыгар, үлэ формаларын байытаргытыгар баҕарыах этим. Холобур, оскуола коллективтара, урукку тимуроовскай этэрээттэр оннуларыгар «Амарах санааларахтар этэрээттэрин» үлэлэтиэхтэрин сөп. Ити этэрээттэр чопчу аадырыстарынан сылдьан бу дьон кыһалҕаларын толуйаллара, оҕолору кытта шефтэйэллэрэ эбитэ буоллар, кыаммат дьоҥҥо улахан моральнай өйөбүлүнэн буолуох этэ. Сэттэ пенсионер уонна 5 инвалид буолан ис биригэдэтин тэрийэн эрэбит. Ол сүҺүөҕэр туруутуттан ыныра суох үлэ наада. Үлэ коллективтара киллэрэр үнэриттэн итиннэхэ туһаныа этибит. Табыллан үлэлиирбит буоллар, обществобытыгар үн киллэриэ, байыбыт да пенсиябытыгар эбии этибит. Райсовет үлэлиттэрэ бинир, райпотребсоюз коллектива 5, Болтого эйгэлэрин дьахталлара 2 тулаайах оҕолору бастайаннай шефтэйэн үлэлиллэр, көмөҥ утумнаахтык оҥороллор. Биһиги саанабытыгар, көмөлөр итиннинэ утумнаах буолуохтаахтар. Сыл ахсын «биһиэхэ көмөлөһүн» диир олуоҕа даҕаны. Онон ойдуон үлэлиит дьоно бэйэлэрин коллективтарыгар бу боппуруоһу көтөҕөн үлэни былаанныахтык ыыталларыгар көрдөһүөх этибит.

Л. МАЛЫШЕВА,
инвалидтар ойдуонналаҕы обществоларын председателэ.

БИҺИЭХЭ ЭЙГИЭТТИИЛЭР

Биһиги редакциябытыгар **«Ирдэбил суоҕун курдук»** диэн тоболоох критическай сурук киирбитэ уонна бичээнэ таһаарылыбакка эрдэ ирдэбилга, дьаһал ылыыта ыытыллыбыта. Онно «Сельхозтехника» томторун маҕаһынын үлэтэ критикаламмыта. Сурукка этиллэр: «Эргиэн систематыгар «Сельхозтехника» маҕаһынына бинир үчүгэй үлэлээбиэн биллэр курдук. Былаан мэлдьи аһарыллар заттаах. Тугу атыылаан сорудахтарын толороллорун билбэтибит. Сэбиэдиссэй Л. Е. Сивцева даҕаны, продавецтар даҕаны кэлбэттэр-барбаттар. Атын сиргэн булан-талан аҕалан атыылаабыттара эмиэ суох. Оннооҕор иуормалаах бородуукта-бытын сиэ ылбанныт. Ыйытан көрдөххе, «кэлэ илик, аҕалбаттэр» диэн хоруйдуулар. Райпотребсоюзтан массыына ылан бэйэлэрэ баран аҕалыахтарын тоҕо сатамматый? Олус дьикти. Оннук «маанылаанар» продавецтар дуу! Оттон интернат-оскуола (О. П. Кузьмина), гастроном (урукку сэбиэдиссэй В. К. Ефремова) бэйэлэриэн үгүстүк кэлэлларэ-барыллара иһиллэр. Хаандыгаҕа, Аллараа Бэстээххэ тиийэ сылдьыталыыллар. Ол иһин олохтоохтор махталларын ылыахтарын ылыахтара.

Оттон биһиги маҕаһыммытыгар — букатын атын хартыына. Нэһиилиэннэтэн тыа хаһаайыстыбатын бородуукталарын соҕотоҕоннаан атыыра таһаарбаттар. Сорох дьон сайын сибининьэлэрин өлөрөн баран ханна туттарар сири көрдөппүлэр. Арыгыны атыылааһыны аккаастыы сылдьыбыт сурахтара эмиэ иһиллэр».

Ити сурук суруйуллан райпотребсоюз бырабылыанньатыттан маннык эпиэт киирдэ:

«Бородуукта маҕаһынына балаҕан ыйдаҕы нуормалаах чэйи уонна саахары атыылаабатаҕа ыырдыыктаах. Ити туһунан райпотребсоюз эргиэнтэ отдельнай разнарядка бириэмэтигэр оҥоһуллубатаҕыттан тахсыбыта. Ити алдьас көннөрүлүннэ, онон балаҕан ыйыгар ситэ бэриллибэтэх бородуукта атыыланыаҕа. Арыгыны маҕаһыннарыгын атыылаһын Чуранчы сельсоветынан балаҕан ыйыттан быһаарыллыбыта. Ити кэмтэн ыла маҕаһыныгга атыылаллар. Харчытыгар эрэ наадыйар дьонтон, дуоҕабара суох, маҕаһыыннар тыа хаһаайыстыбатын бородуукталарын: сибининьэ этин, сымыыты, балыгы уонна оҕуруот ассортын туталлар уонна атыыга таһаараллар.

Райпотребсоюз бырабылыанньата маҕаһыын сэбиэдиссэйин Л. Е. Сивцеваны ыытта кэпсэтиһэ сылыытта, быһаарыста. Инникитин үлэҕэ-хамнаска баар итэҕэстэри туоратарын модьуйда уонна Л. Е. Сивцеваҕа үлэни молтоппүтүн иһин быыгабар биэрдэ.

Кэлэр өрүгэр маҕаһыын коллективыгар нэһиилиэннэ наадыйыытын таба учуоттаан үлэлиригэр мөккүлүннэ».

ЧЭБДИГИРДИИ ТЫЫНА ДЬЫБАРДААХ

Улахан Күөл учаастагар ыччат сүөһүнү иитиигэ бириигэдэнэн үлэлиир арендай коллектив «Чурапчы» совхозка кэскилээхтик ньаһанан-тэриэн чэбдигирдии ити оторуутуга итиннинньах буолан сүөһүнү иитиигэ хайысхаланан дьарыктанар. Бириигэдэ ыстыы ыйларыгар талаһыгыы үрдүк кирбиилэрин ыларга дьулуһар.

Сиинэктэ: арендай коллектив үлэһиттэрэ (хаҥастан уҥа) И. К. Макаров, И. С. Платонов, Д. Н. Макаров, Б. А. Трофимов.

Т. Кардашевскай фотота.

ХАЛБАҺЫ СЫАҒАР

Оройуон киниигэр пекарня чугаһыгар бэрт дьоҕус саҥа дьиэ тутуллан дьэндэйэн тахсыбытын ньиҥ эрэ барыта болдомтотуттар ылбыт буолуохтаах. Бу дьиэ иһигэр туохханнык үлэ барар эбит диир буоллахха, амтан-наахтан-амтаннаах халбаһы оҥоһуллар.

Маннык ыам ыйын 18 күнүттэн күнэгэ Молдавиттан кэлбит икки дьиэ нэргэн үлэлиир. Киниилэри кытта бир-бир билиһиннэриим. Сыах бириигэдьиирэ ССКП чилиэнэ Мария Федоровна Кусурсуз, коптильщик Николай Петрович Кусурсуз, фарш-составитель Петр Алексеевич Киорогла (үһүөн тагауа омуктар), шприцовщик Анна Георгиевна Киорогла (украинка). Киниилэр райпотребсоюз быраабылыанньатын кытары 1992 сылга диэри дуогабардаһан үлэлии сылдьаллар. Дуогабардарытар халбаһы оҥорор мастерсторларыгар олохтоох ыччаты үөрэтиэх, таэхтэрин туһунан сурулла сылдьар.

Сыахха барыта уурбуттуллуут курдук бэрээдэк, ыпыраас. Үлэһиттэр, хаһаанчыттан эмэ билсэр дьон курдук, сайаҕастык, сыдьаастык көрсөллөр. Барыта үлэлээн түбүгүрэ сылдьаллар. Бириигэдьиир Мария Федоровна Кусурсуз олохторун - дьаһахтарын, үлэлэрин кытары билиһиннэрэр.

—Квартира бөҕөрдилэр, оҕолорбутун дьаһыласадка ыыллылар. Мууһунан, оттук маҥыын райпотребсоюз хааччыйар. Онон олохпут-дьаһахпыт уһулуйбутун саҥа үүгэй курдук. Үлэбит туһунан көҥсүр буоллахха, ыараханнаах ньымалар көрсүталыыллэр. Саас, саҥа үлэлээн эрдэх, питиэ, дьиэбит тутуутун ситэртэриэх буоланнар, сабыллан хаалбыппыт. Ол кэнниттэн саҥа үлэлээн иһэн, трансформатор алдьанай, эмиэ тохтообуппут. Оҕолоох-уруулаах дьон хамнаһа суох олор дубут. Оборудованиелаабыт эргэлэр, саҥалары ааҕыллыахпыт диэн эмиэ эргэлэр. Сылга 25 тонна бородууксуйаны оҥорон таһаарыахтаахпыт. Сыл уон ыйынан былаанныбытын толорон иһэбит. Биһиги үлэттэн куттаммаппыт, биһиэхэ эт баар буоллаҕына, таһыҥ бөҕөрар үлэлиэхпит. Этиэн элбэхтик хааччыйдахтарына, ороруон киниин эрэ буоллаҕа, нэһилиэктэри эмиэ хааччыйыахпыт, — диир киниэ.

Үлэһиттэр халбаһы оҥоһуутунан мунурдамматтар, ветчина оҥороллор, суоһу, сибиинньэ ойоҕосторун ыһаараллар. Сайыгы өртүгэр үлэлэрин булуус суоҕа атахтаабыт. Эттэрин сарайга уураллар. Сорох күннэргэ, ордук бырааһыныыын чугаһыгар, түүннэри-күннэри аахсыбакка үлэлиллэр.

Полиэтиленовай мөһөөччүккэ баламнаммыт фаршы кута турар. Анна Георгиевна: «Сибиэһэй, үчүгэй аҥаар буоллаҕына үлэлиигэ да үчүгэй», —диир.

Киниилэр Молдавиҥа эмиэ халбаһы оҥоһуутуттар үлэлээбиттэр. Бириигэдьиирдэрэ Мария Федоровна бу үлэҕэ 12 сыл устата үлэлээбит.

Итинник дьон—бу дьоҕус дьиэ хаһаайыттара.

Л. ОЛЕСОВА.

Кэскил тула кэпсэтии

—Репортаж—

Карл Маркс аатынан совхоз Төгүрүөстээхтээҕи фермаҕар күн ортотун саҕана тиийдибит. Үгэстэнэн комплексна киирээт: «Ким баарый?» — диэтим.

—Манна баарбыт. Манна, — диэн буолла.

Дьиэлэрэ кыйыл мунньук хоһуулар мустан олороллор эбит. Уонпускаттан күн бэҕэһээ тахсыбыт совхоз зоотехника Мария Гавриильевна Григорьева үлэ дьоҥун туман күннэҕи үлэ-хаамыс туһунан быһаарсар. Ферма, сарсыардаҥы үлэтэ үмүрүйэн, этэргэ дылы, ото-маҥа ыбыыта тиэрэ аннаан, нус-хас олоххо кирбит балаахтаах. Манна бириигэдьиириэн ор сыллартан Михаил Петрович Михайлов үлэлиир. Кини миэхэ уопсайа 220 сүөһүнү көрөллөрүн - хараҥалларын, ол иһигэр 160 ыанар ынах баарын саас-сааһынан кэпсээтэ. 44 тиэгиэнэн Василий Петров, Семен Артемьев, Александр Сивцев көрөллөр эбит. Сүөһү турута билиҥнитэ үчүгэйин олороччулартан хас да киһи биэргэттэ. Ол эрээри кэпсээтэ олорбут дьоҥу туһаайыах быһаарсыылара сиэ-бир бэйэтин эйгэтигэр эрийэ тардан ылла.

Үлэ дьоно туох туһунан кэпсэтэр эбиттэрий?

—Үүннүтүө таһарбыыгар молоковозтаахпыт эбитэ буоллар! Олус диэн эрэйдэннибит.

—Ыарахан үлэҕэ эдэр ыччат кэлбэт буолла дии.

—Тоҕо кэлиэҕэй. Олорор, үлэлиир усулуобуйаҕа сатаан тэриллибэт кэннэ...

—Сопко этэҕин. Бэл бу быйылгы сайыны быһа капитальнай оремуоҥу ыыппыт дьиэбит дьэкнурус тымныы. Дьэ, хайдах ытэтэбит?

—Дьиэни ити сатыахтара. Бэ эрэ, ити ыыллыыбыт буһарар иитэ суох тоҕо үһүннүк олоробут? Кими булары толкуйдуу сылдьыҥ эрэ.

—Үлэһит илии тиийбэт. Орто оскуоланы бүтэрбиттэр иккилии сыл буола-буола баран-кэлэн хаалаллар. Ол түмүгэр түптэн үлэлиир коллектив кыайан тэриллибэт. Ону туох дии саныыгыт?

—Арендай бириигэдэ ааттаахпыт, күн бүтүнүгэр диэри бэйэбит баспытын билиммэккэ олоробут. Туугу эмэ туруорсар күммут кэллэҕинэ, кэтиллэр бопуруостарбыт бэрт элбэхтэр буолбат дуо?

Омос көрдоххө-иһиттэххэ барыта табыла суох курдутун иһин. Төгүрүөстээх фермата бэрт оннук куһаҕан үлэлээх-хамнаастаах коллектив ахсаанынаҕар киирбэт. Коллективбыйыл төрдүттэн саҥардыллыыбыт. Сүнньүнэн, олохторун - дьаһахтарын булуммут олохтоох дьоннор үлэҕэ киирбиттэр. Ферма старшайынан Николай Афанасьевич Мандаров туруоруллубут.

—Быйыл оппутун бэйэбит Ботуҥуттэ эргин алаастарынан сылдьан оттоотубут, 270 тоннаны. Онон оттоохпут. Сыллааҕы былаанныыт—300 тонна үүтү ыаһын. Ону 289 тоннаҕа тириэртибит. Күнүгэ ортотунан 4 центнер карингэ үүтү ылабыт. Биир фуражнай ынахтан 1648 кг үүтү ыатыыбыт. Бэйэбит аҕыйыбытынан, ынахтарбыт 70 бырыһыаннара уулаахтар, — ферма старшайа быһаарда.

—Кормоцех бородууксуйата быйыл суох. Бөөнньөрбө оҥорон сиэтэбит уонна соломону паарга тэптэрэн биэрэбит. Былаанныытын толордохпутуна онтон ордор үүннүтүн совхоз атыылаһан ылыахтаах, — кэпсэтиигэ Николай Николаевич Петров кытынна.

Тыа сирин үлэһитэ бүгүҥүнэн эрэ олорбокко, кэлэр кэскил суолларын тобулунар, коллективы иитии олоххо дьоҕурдаах оҥорор туһунан толкуйдуур, саҥаатын атастаһар буолбут. Мин ону Төгүрүөстээххэ кэпсэтиэттэн дьэҥкэтик ойдоотум.

Үлэ киһитэ производствоҕа сыһыана, кини тус бэйэтин оруолун уонна миэстэтин ойдоотөөҕүнэ эрэ экономиканы өрө көтөҕүүгэ уонна турунтаах оҥоруута хамсааһыны оҥоруон сөп этэ. Арааһа, ол аҥаа чугаһаабыт быһылаах. Ити үөрдэр, диринньин астыныарар. Сити курдук кэскиллээх кэпсэтиилэр, төҥүрүөстээхтэр, эйэхэ бирдэ эрэ күөдьүйбэтиннэр!

С. ПОПОВ.

Сыыппаралар, чахчылар

(Оройуон XI пятилеткаҕа орто көрдөрүүлэриттэн кэнники пятилетка түөрт сылуон ыйынааҕы тэҥнэбилиннэн)

● XI пятилетка бүтэһик сылыгар оройуон совхоздара 18661 ынах сүөһүлээх, 12557 сылгылаах буоллахтарына, билигин 19683 сүөһүлээхтэр, 12892 сылгылаахтар.

x x x

● Бу пятилетка саҕаланыаҕыттан государствоҕа 44142 тонна үүт, 10451 тонна эт тутарылынна. Биир ынахтан сылга ортотунан үүтү ыаһын 1589 кг тиэрдилинэ, ити аспыт пятилеткаттан 192 кг элбэх. Ол иһигэр бу көрдөрүүнү «Чурапчы» совхоз 560 кг туспарда. Оройуонтан бастаабыт «бахсылар» ынах ахсыттан 1801 кг ыыллар.

x x x

● XIII пятилетка сылларыгар государствоҕа 1676,9 тонна хортуоппуй, 731,1 тонна оҕуруот аһа атыылаана. Хортуоппуйга былаан 76,9 тоннанан аһарылынна.

КҮҮСТЭРЭ-КЫАХТАРА ТИИЙЭРИНЭН

Эрилик Эристин аатынан совхоз Уорҕаатааҕы учаастагар оройуон Советын депутата Иван Васильевич Ануфриев салайар арендай коллектива 340-тан тахса сүөһүнү көрөр. Манна 80 ыанар ынах, 110 тыһыҥаас, 59 бороосу, онтон ордуга тиэгиэ турар. Киниилэр эт уонна үүт хайысхалаахтар. Билигин үлэнхамнаһы билистэххэ, үлэһиттэри кытта кэпсэтиһэн көрдөххө, хайдах-туох үлэлиллэрин, хайдах дьаһаннахтарына барыстаах буолуоҕун бойдаҥа даҕаны чопчу билбэт курдуктар. Арендаҕа киирээннэр туох уларыйыылаахтарын, туох үчүгэйдээхтэрин этэллэрин барыта даҕаны ыарыҥаталлар. Тылларын баҕа уруккуттан уларыйыы баара көстүбэтин туһунан. Ити оруннаах курдук.

Хамнастарын, сиэ-бир уруккуттан эрдэ сабай аахсаллар. Ол үлэһиттэр биир уоскай ойго-санааҕа кэлбэтэхтэриттэн буолбут. Холобур, ыаннаныыстыттар оҥорон таһаарыларынан аахсаллары ордорбуттар, оттон субан сүөһүнү көрөөччүлэр туспатык түбүгүрэллэр, совхоһу кытта дуогабардара даҕаны оннук. Онон дьиҥнээх арендай коллектив диэххэ кэрэтэй.

Ыаннаныыстыттар ы н а н М. К. Адамов, Е. Р. Листиков, П. Н. Григорьев, А. П. Сергеев үлэлиилэр эбит. Сайынын Уорҕаҕа үрдүттэн сайылаабыттар. Күһүнүн ый курдук, отордуур кэриэтэ, Моготой Тамаҕар киирэн олоро сылдьыыбыттар. Уоластар тоҕо үүтү ыабыттарын чуолкайдык этэр ыахтара суох. Сабаҕалаан көрүүлэриннэн сыл уон ыйыгар ынах ахсыттан сорохтор 1800, сорохтор 1600 кг үүтү ылбыт курдуктар.

—Сиэ үлэлибит, үүтү ыыбыт,—диир ыаннаныыстыт Михаил Константинович Адамов,—Эбии аҥылыгы сиэлээппит. Онон ыахтарбыт отуунан, хара уунан тураллар. Киһи соҥньуйуох, дьиэҕэ уулатаҕыт дуо диэтит, ойбоҥҥо үүрэбит. Үүт таһар массыына кэлбэккэ, балтараа тонна үүннүт аҥыйбыта. Ону дирекцияҕа туох диэн быһаарбыттарын, хата, истэбэтигит дуо? Хайдахтуох буоларбыт биллибэт, оттон үлэ барыаҕа.

Быйыл коллектив бэйэтин күүһүнэн 250 тонна дорохтой аҥылыгы соготуоскалаабыт, онон быыдан туолбатах. Тиийбэт отторун отделениеттан харчытыгар ылар былаанаахтар. Сиилэс диэни бэлэмнээбэтэхтэр. Оттон совхозтан ылыахтарын сыаната ыарахана бэрт үһү. Ол иһин ыаннаныыктарга даҕаны, субаннарга даҕаны сиилэһи сиэппэттэр. Комбикорм саппааһа олох аҕыйах, эбии аҥылыгы бэлэмнии усулуобуйалара даҕаны суох.

—Салайаачыбыт Новосибирскайга үөрэххэ сылдьан аҕыйах хонуктаах ыта кэлбитэ, — диир котельный дьиэтин сыбыы сылдьар Петр Иванович Диодоров. —Онон быйыл күһүн кыстыкка олус ыараханнык киирдибит. Кереҥнэт курдук, бу саҥа тэриллэ оҥостуна сатыыбыт. Биһиги Николай Николаевич Карповтуун иккиэн 140 субан сүөһүнү көрөбүт. Тыһаҕастар уонна тиэгиэнэр. Баччаанта диэри эбии аҥылыгы сиэтэ илик-пит. Онон сүөһүлэрбит ыра быыбыттыйдылар. Ол иһин бу оҥостунан, туугэмэ бэлэмнээн эбии аҥаттарбыт диэн саҕалаахпыт. Барыы кэмолоотэхнүүгэ, оннубутун буллахпытына, этэҥнэ буолуохпутун сөп этэ. Кылаабылыйа, уопсай тылы булан биир субынэн үлэлээтэхпитинэ барыстаах буолуон сөп эбит дии саныыбыт.

Итиннэхэ толору собулэһиэххэ сөп, Петр Иванович тыа хаһаайыстыбатыгар үлэлэбит балачча опыттаах рабочай, хас да сыллааҕыта Уорҕа бириигэдэтин салайа сылдьыбыта. Бу арендай коллектив билигин икки МТЗ уонна биир ДТ трактордаах да, иккиэ алдьанан турар. Онон субу күннэрэ отторуон отделениеттан трактор уларсан тиэйтэрэллэр. В. Н. Давыдов бөҕөлөх 28 ыалын оттук мастарын, иһэр муустарын уонна оҕо садын, кулуубу, медпуоҥу хааччыйыыттан соло булбат. ДТ уонна биир МТЗ тракторлары суурдуохтэрин сааннаас чаас суоҕа атахтаабыт. Маныаха Хаҕаар отделениетын механика В. В. Никонов, совхоз автотракторнай парката быһаарыылаах соҕус номоҥу оҥороллоро наада буолбут. Сүөһүнү көрүү-истии күннэҕи түбүгүттэн соло булбат арендай коллектив үлэһиттэрэ сүүрэн-нотон саппаас чааһы булуунан дьарыктамматтара чуолкай. Ол иһин хардарыта өйөөһүү номолоосуһуу наада.

Уорҕалар сыл уон ыйыгар тоҕо үүтү, эти оҥорон таһаарыттарын, салайаачылара И. В. Ануфриев суох буолан, чуолкайын билбэтибит. Государствоҕа 40 сүөһүнү биирдиилэрин 360-нуу кг тутарбыттар. Быйыл ынах оҥоруута аҥаан 20 тиэгиэнэ иитиигэ хаалларбыттар, онтон ураты сорох субан сүөһүлэрин эйиэл эҥэ аҥаан туттарарга былаанныыллар. Коллектив балачча ситиһиилээхтик үлэлиэҕин сүөһүнү көрүүгэ-истиигэ 3-4 киһи тиийбэтэ атахтаабыт. Уопсайынан, коллектив доруобай, эдэр. Оннуларын үчүгэйдик буллахтарына, опытыран бардахтарына, үлэлиир толору кыахтаахтар. Онуоха үлэһит илии, баар ис кыахтарын таба аттарыныахтаахтарын, үлэни кудумсутар къэмнэлэрэ буолуо сатыахтаахтарын, барсы ылар саланы таба тайаныахтаахтарын рабочайдар чуолкайдык ойдуулаллар. Ол эрээри ону тэриллиэххэ, салайыахха, түмүөххэ наада.

С. АЛЕКСЕЕВ.

(«СО» анал. корр.).

Саха ыччата, промышленноска!

ДЬААНЫ СИРИГЭР

Бинр кэскиллэах промышленнай оройуонуван Дьааны сирэ буолар. Манна бастаан отутус сыллардаахха Якутскайдаадыы геологическай управление уонна «Главсевморпуть» Арктическай института кэрдүүр-чинчийэр үлэлэри саҕалаабыттара. Онно бастакы пионердарыван геологтар В. А. Федорцев итиннэ сахалартан бастаныван П. Г. Алексеев буолбуттара. 1936 сыллаахха П. П. Ефимов үтүөтүкэн хорҕолдьуннаах сир нестубутэ, онон Эҥэ Хайа руднига үөскээбитэ.

Аҕа дойдуну кэҥиэкүүр уоттаах сэриигэ сылларыгар, 1943 сыл олунньутугар, хайа бастакы байытар комбината үлэҕэ киирбитэ. Итиҥ курдук геологтар улам хоту сыҕарыйан испиттэрэ. Уиндиҥо алыыгар В. Н. Рыҥ кэрдүүр-чинчийэр партията хорҕолдьун олгом саллаанын арыйар дьолломмута. Онуоха диэри кимиэхэ да биллибэтэх бу сир биригин Депутатскай бөҕүөлэк дэнэр.

Кыйыл комус—Дьааны бинр сүрүн сиртэн хостоор баайа. Кини кестуубүттэн үгүс рабочай бөҕүөлэктэр, бириискэлэр үөскээтилэр. Итиэннэ биригин техника араас, саҥа көрүнэ үлэлиир. Металл саамай бастыҥ ыймаҥан араарыллар буолла.

«Бочуот Знака» орденнаах Якутскайдаадыы геологоразведочнай экспедиция — Саха сиригэр бинр саамай бөдөҥнөрө. Манна соторутаадыта ядернай - аналитическай комплекс тэриллибитэ. Онон геологическай боруобалары олус точнайдык анализтыыр наука уонна техника үрдүк кылаастаах аппаратуралара туруорулуннулар. «Якутгеология» производственнай холбоҕукка кини кэрдүүр-уһулар экспедиция бинр бастыҥ үлэлээччилэрэ биллэр. Кини Дербиинскай партията Верхоянскай оройуонугар уонча сыл үлэлээн быйыл күһүн сорудуун түмүктээтэ, онон отчуотун комуоскуоҕэ. Онно биинэга бинр дойдулаахпыт В. Н. Захаров сылдьыста, кини этэрэт начальнигынан үлэлээтэ.

Экспедиция үлэһиттэригэр олохтоохтор сыҥыаннара наһаа үчүгэй. Ыраах адаар таас хайа хаҥчааныгар баланнаах олорон, табаан кэлэн анаан-минэн кэпсэтийэн бараллар, сылаас таҥаһы тигин бэлэх аҕалаллар. Киниэлэр сирдэрин-уоттарын наһаа хаҥыстыыллар, биинги кини экологиятын алдьаппаппыттыгар кыйаналлар. Ардыгар кийи кута-сүрэ тохтообот, ото-маһа үлүү тэпсиллибит, алдьатыллыбыт сирдэргэ тиийэччибит, итиҥ көрдөрөөрдөрө олохтоохтор улаханын соҥньуйаллар. Итинник атаҕастаммыт айылҕаны көрдохпүтүнэ буруйдаахтары буларга туруорсарбыттыгар көрдөөччүлэр. Олор тустарынан туһаанныах ведомстволарга рапорт түһэрээччибит да, кырдьык, эппиэтин баччаагына диэри ыла илиилэр. Айылҕа хаҥыстаныылыахтах. Ол тыынан баран итинник үлүү тэпсиллибит, уруссхаламмыт айылҕа иккистээн тиллэригэр, көтөрсүүрэр саҥата чуолчаара туолуоҕар эрэммэппин.

Дьааны сирин экологиятын, норуотун хаҥыстыыр соруктаах туспа космо-аэрологическай экспедиция үлэлиир. Онон кини сирэ-уота сотору кэмиэн чаллийэ сайдыаҕа. Онон орто оскуола кэнниттэн геолог, археолог идеэлэрин баҥылыахтарын баҕалаахтар биинигин кытта ыкса сибээн тутуһаргыыллар, сайыҥны каникулгут кэмигэр кэлэн билсэ да сылдьарбыттыгар баҕарабын.

И. ГРИГОРЬЕВ,
1988 сыллаадыы Бүтүн Союзтаадыы археологическай конференция кыттыылаача.

ӨБҮГЭ ИҢЭРБИТ ААТЫНАН

Бизэ сыллаадыта Кытаанахтан арахсан Арыылаах туспа нэйилиэк буоларыгар ханнык аатыылыҥнары быһаарыыга ыкыр-үс төгүл тохтүрүйан мунньахтар буолуталаабыттара. Онно I Хайахсыт Бөлөлөөбөскай уонна Арыылаах диэн аттар мөкүүргэ турбуттара. Оччотооду ойуон сылаатата урукку аккаастаах эргилла сатаабын уонна кини аатын иҥэрии олох сатаммаппын дакаастаабыта. Ол иһин булуур-алтыыр күөллэрин аатын ыытыстаатахтара буолуо. Кыдаанныах дэпиттэрэ.

Ыччат билигин итиҥ түбэйиэх аат бэриллибитэ сыыһатын өйдөөтө, онон нэйилиэктэрин аатын уларытарга туруорсаллар. Онуоха өбүгэ саҕаттан иҥэриллибит ааты ордороллор. Боотурускай улууһуттар 220 сыллаадыта бинр бастакынан I Хайахсыт нэйилиэгэ тэриллибитэ. Онон бэйэтэ туспа истиэнилаах, архивнай документуоннардаах. Арыылаах таҥаратын дьиэтигэр бизэ нэйилиэн төбөлөөх дьоно тоҥхойо үгиттэрэ, сүгүрүйбүттэрэ, сүрэхтэммиттэрэ буолуой! Саха сириэдэи научнай кини старшай научнай сотрудника С. Р. Попов Арыылаах оскуолатын 90 сылынан сибээстээн государственнай уонна партийнай архиватартан нэйилиэк историятын нэраһилиир бэрт элбэх матырыйаалларын хомуйда. Кини нэйилиэк таҥара дьиэтин, оскуола тустарынан олус элбэх сыанаалаах матырыйаалар баалларын сөҕүмнэхтэйэн суруйар. Онно барыы сүрүн документуоннар I Хайахсытынан толоруллубуттарын ыйар.

Нэйилиэк ыырдьаҕас оскуолатын кыһатыгар иитиллэн, үөрэхэн тахсыыбыттар ортолоругар Саха сиригэр бэрт кэҥинник биллибит дьоннөрдөөх. Киниэлэр ортолоругар Саха сирин үөрэҕин маҥнайгы наркоматыгар үлэлии сылдьыбыт И. Н. Винокуров, А. Ф. Бояров, биллиилээх ученайдар Е. И. Коркина, Б. Н. Попов, И. А. Потапов, гражданскай сэриигэ активнай кыттыылаахтара И. Т. Белолюбский, С. И. Сыроматников, советскай-партийнай үлэһиттэр И. Н. Барашков, Ф. И. Кажеркин, Д. Т. Карсанаев, учууталлар учууталлара К. [illegible] Потапов, С. С. Попов уо[illegible]д. а. бааллара.

Билигин Кылаанныах нэйилиэгэ эдэр ыччатыттан аҕыма ыырдьаҕаһыгар тиийэ кэлүөнэ үлэһит дьоннордоох, бэйэлэрин үөскүүлэ[illegible]ыт ытык алаастарын Арыылааҕы, нэйилиэк былыргы үтүө үгэстэрин диринг и ж ытыктыыллар. Олор көлүөнэттэн-көлүөнэҕэ саҥаан барыан баҕаралар. Ол иһин нэйилиэктэригэр бэйэтин төрүт ытык аатын бэрдэрэргэ туруорсаллар.

А. КАЖЕНКИН,
сэриигэ уонна үлэ ветерана, милиция сапаас майора.

БИЛЛЭРИИЛЭР

13 №-дээх ОПТУ 1990—1991 сс. үөрэх дьылыгар эбии маннык курстарга үөрэнээччилэри ыытыар:

1. КамАЗ автомобиллэрга үлэлиирсэ ситэри уонна «Е» категориялаах шофер быраабын биэрэр бэлэмнэнии курса. Үөрэнии болдьоҕо—үс ый, ол иһигэр балтараа ый туспаах хаһаайыстыбалар, та практика. 21 саастарын туолбут уонна «В», «С» категориялаах автотранспорта бинр сылтан итиҕэйэ суох үлэлээбит дьон ылыллаллар. Ирдэнэр документтар: сайабылыанньа, хаһаайыстыбаттан направление, медсправка, 3,5х4,5 кэмэйдээх бинр фотокарточка, үлэ книжкэтэ, титэн выписка (водителлэбитин туоһулуур), экзаменационнай карточка.

2. «С» категориялаах шоферлары бэлэмнээһиҥэ. Үөрэх сэтиньи 12 күнүттэн саҕаланна. Үөрэнии болдьоҕо—биэс ый. Сайабылыанньаҕа сыһыарыллаллар: аттестат, медсправка (транспорт средстволарын ыытарга сөп. тоҕоҕун туһунан), 3х4 см кэмэйдээх бинр уонна 3,5х4,5 см кэмэйдээх бинр фотокарточкалар, дьиэ кэргэн туһунан ыспыраапка.

3. III кылаастаах трактористтар-машинистары бэлэмнээһиҥэ. Үөрэх ахсыннык 1 күнүттэн саҕаланар, үөрэнии болдьоҕо—үс ый.

Биинэга аадырыспыт: 678708, Чурапчы оройуона, Дьабыыла боһ., ОПТУ. Телефоннарбыт 21-104, 24-342.

Администрация.

«Техкоммунэнерго» республикатаадыы предприятиетын Чурапчытаадыы участастаар бастайаннай үлэҕэ **электрик** уонна **кочегардар** наадалар. Хамнастара биригээдэнэн бэдэрээт быһыытынан. Үлэҕэ киириэхтэрин баҕалаахтар Чурапчы с. Петр Алексеев уул. 24 нүөмэригэр кэлэн, үлэ биригээдэтигэр 21-276 эбэтэр 21-090 телефоннарынан билсиэхтэрин сөп.

Администрация.

Райпотребсоюз **«Д» категориялаах автобус шоферуттар** наадыйар. Баҕалаахтар үлэ чаһын биригээдэтигэр кэлэн кэпсэтиҥ эбэтэр 21-565 №-дээх телефонунан ыйыталаһыҥ.

Райпотребсоюз бырабылыанньата.

Сылаҥ нэйилиэгиттэн Мыҥдаҕаайыга киирбит холлоох, сырдык күрүҥ эриэн, кылгас юбэ муостаах сүөһү сүттэ. Маннык сүөһүнү ким көрбүт Сылаҥҥа 23-235, Мыҥдаҕаайыга 29-383 телефоннарга биллэриҥ.

«Агротехснаб» ПТП кылабынай бухгалтера Макарова Варвара Васильевна аатыгар б. дь. алтыныы 4 күнүгэр бэриллибит большинай ликс суппутунэн дьиҥэ суоҕунан аадыллар.

«Чурапчы» совхоз дирекцията, парткома, профкома совхоз рабочайа

ЧЕПАЛОВА Мария Семеновна

эдэр саһыгар ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн кини иэдэтигэр, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурданнарын тиэрдэллэр.

Сылаҥ сельскэй Совета, отделение администрацията, колхознай тутуу ветерана Башарина Мария Семеновнаҕа кини таптыыр кыыһа Бэрэ участастан рабочайа

ЧЕПАЛОВА Мария Семеновна

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурданнарын тиэрдэллэр.

Хатылы сельпотун бырабылыанньата, Болтого сельсовета, олохтоох отделение совета Болтого маҕаһыынын продавеҥыгар Екатерина Александровна Эверстоваҕа кыыһа

ЛИЗА

хомолтолоохтук өлбүтүнэн дириҥ кутурданнарын тиэрдэллэр.

ЭҢЭРДЭЛИИБИТ!

Күнду эбэбитин, ийэбитин, советскай эргиэн туйгунун УСТИНОВА Матрена Прокопьевнаны «Үлэ ветерана» медалынан наҕараадаламмытынан истиҥник эҥэрдэлиибит. Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны, күн сиригэр баар барыы кэрэни, үөнү, дьоллоох олоҕу.

Сиэнэрэ, кыргыттара, күтүөттэрэ.

x x x

Норуот үөрэҕирдиитин ойуоннаҕы отдела уонна профсоюз райкома, катаахтан үөрэтэр оскуола коллектива ДЬЯЧКОВСКАЯ Николай Ивановичы 60 саһын туолбут юбилейынан үөрэн-көтөн эҥэрдэлээн туран, үүнэр көлүөнэни иитиигэ аймыныылаах үлэни, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, тус олоҕор дьолу-соргуну баҕараллар.

x x x

Госстрах инспекциятын администрацията, профкома страховой агент ЛОНГИНОВ Петр Даниловичы 55 саһын туолуутунан итинник, истиҥник эҥэрдэлиилэр. Баҕарабыт киниэхэ кытаанах доруобуйаны, күн сиригэр баар барыы кэрэни, үөнү, дьоллоох олоҕу.

x x x

Күнду аймахпытын, ойуоннаҕы механизаторын, рационализаторын, иллээх дьиэ кэргэн аҕа баһылыгын, амарах аҕаны, үтүөкэн эҥэни ФЕОФАНОВ Егор Дмитриевичи 55 саһа туолан, бочуоттаах сааньалаҥнаа тахсарынан истиҥник эҥэрдэлиибит. Киниэхэ өссө чэгиэн доруобуйаны, кыаҕа, билиитэ тиийэриэн үлэлээбит тэриллэтигэр күүс-көмө буоларыгар, оҕолорун, сиэннэрин, чугас аймах-билэ дьоннорун үөрүүлэригэр кырдьары билбэхэ үөнүнүк дьоллоохтук олороругар, киниэлэр иннинэ олохторун үөрүүнэн-наҥаанан толорсоругар баҕарабыт.

Фоминнар. Марковтар. Алексеевтар.

Сумо — эмиэ тустуу

Сумо тустуу Японияҕа ордук кэрэхсэнэр спорт көрүҥүнэн буолар. Кини үйэлэргэ олохтоммут үгүс ритуаллардаах, ол сумону ордук кэрэ уонна кэрэхсэбиллээх оҥорор.

Сумо сүрүн усулуобуйата сүрүннээн бэйэтин ыйааһынын туһанан утарылаһаччытын эргиитэ таһыгар үгүрүйэн таһаарыахтаах.

Хаҥас снимокка: йокодзуна (японнуу «улахан ыастар») Тиноофудэн тустуон иннинэ. Бу церемониальнай туттуу сумо тустуугун грациятын уратытык көрдөрүүнэн буолар.

Уҥа снимокка: былыргы церемониальнай кестүүмнээх судьйа веери «сигнальнай палочка» оҥостон күрэхтэһиини дьаһайар. Веери «гумбай» («полководец веерэ») диэн аттыыллар.

ССТА фотохрониката.

Редакторы солб. М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв. ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-555.

«САНГА ОЛОХ»—орган Чурапчинского райкома компартии РСФСР и районного Совета народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54067. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4308.

Чурапчинская районная типография Госкомпечати Якутской-Саха ССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв.

ЗАКАЗ № 137.